

כזית, אכילה גסה באכול נפש

1. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצח סעיף ו

בהמה מסוכנת שירא שמא תמות, והוא אכל כבר ואין צריך לה, אסור לשחטה אלא א"כ יש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית צלי מבע"י, (ואפילו אין שהות לנתחה ולבודקה תחילה). (טור) וכשיש שהות ביום, ושחטה, אינו נוטל עורה אלא אם כן שיר ממנו אבר אחד ומביאו עמו. הגה: ו"א דאין להפשיטה כלל, אלא א"כ שחטה לצורך יום טוב, וכן ראוי להורות (הגהות אלפסי פרק אין צדין)

2. שו"ת הריב"ש סימן רנד

אף על פי שאינו אוכל; דכיון שאין צריך, אין חלוק בין אוכל לאינו אוכל; אבל בבהמה בריאה, ודאי אסור. דאע"ג דקיי"ל (פסחים מ"ו:), דהאופה מיום טוב לחול אינו לוקה, דאמרינן הואיל; מלקות הוא דליכא, אבל אסורא מיהא איכא, לכולי עלמא. ... אבל ב"ט, ליכא אסור' דאוריית', דהא קיי"ל דאמרי': הואיל.

3. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצח סעיף ו

יב (פמ"ג) (מחה"ש) כדי לאכול - אחר שתצא נפשה כמ"ש ב"ד סי' כ"ז ואפי' אינו אוכל ממנה שרי (מ"מ יש"ש):

4. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצח סעיף ו

דמשמע דת"ק מודה לרע"ק בזה דא"צ בדיקה כדאיתא בגמ' ועוד דהא כ' רמ"א דאסור להפשיטה אבל ביש"ש פסק דצריך שיהא שהות לאכול אחר הפשט וניתוח ואינו מוכרח:

5. גליוני הש"ס - השאיר בצ"ע - למה צריכים כזית? הלא פוסקים כר' יוחנן לגבי חצי שיעור?

6. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עד עמוד א

גופא, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה; כיון דחזי לאיצטרופי - איסורא קא אכיל. ריש לקיש אמר: מותר מן התורה, אכילה אמר רחמנא - וליכא. איתבייה רבי יוחנן לריש לקיש: אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה, כיון וחצי שיעור הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה - תלמוד לומר כל חלב! - מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

7. יש לומר שזה תלוי אם פחות בכזית מוגדר כאכילה. יכול להיות שזה תלוי בדרשות. שערים המצויינים בהלכה - סוג של גזרה, כדי שלא יגיע למצב בלי שום הנאה.

8. שו"ת יביע אומר חלק ח - אורח חיים סימן מז

עמדי ואתבונן בספקו של הגאון מהר"י אלפנדארי בספר מוצל מאש ח"ב (סי' יב), בדין מי שהיה שבע מאכילתו, ובישל ביום טוב, ואכל אכילה גסה, האם עשה איסור בזה, או לא. וכתב, לפשוט ספקו ממה שאמרו בפסחים (מו ב) האופה מ"ט לחול, רב חסדא אמר לוקה, רבה אמר אינו לוקה, הואיל ומקלעי ליה אורחים. ואם איתא דאכילה גסה חשיבא אכילה לענין זה, הו"ל למימר הואיל ואי בעי אכיל אכילה גסה. עכת"ד. ולכאורה יש להעיר מהגמרא פסחים שם, איתבייה רבה לרב חסדא, מהא דתנן, בהמה המסוכנת לא ישחוט אלא כדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום, יכול לאכול אף על גב דלא בעי למיכל, בשלמא לדידי דאמרינן הואיל, ה"נ הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל משום הכי ישחוט, אלא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל, אמאי ישחוט... אמר ליה משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית, ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. פירש"י, משום הפסד ממונו, ויודע הוא שאינו מותר בלא אכילה גמר בלבו לאנס את עצמו ולעבור על דעתו ולאכול כזית, ומשום אותו כזית בעי למישחטה לכולה, שא"א לכזית בשר בלא שחיטה. אבל האופה מ"ט לחול דליכא למימר דגמר בלבו לאנס עצמו, משום הואיל לא שרינן איסורא דאורייתא, כיון דלא צריך למידי. ע"כ. הא קמן שאם מאנס את עצמו ועובר על דעתו לאכול, אף שכבר אכל ובעל לפני כן, חשיבא שפיר אכילה. ושי"מ אכילה גסה חשיבא אכילה לענין זה. אולם יש ליישב, ע"פ דברי התוס' פסחים (קז ב) אהא דאמרינן, דהא דתנן, בערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך, היינו מנחה קטנה, ומשום אכילת מצה היא, דילמא אתי למיכלה מצה אכילה גסה, וכ' התוס', כלומר, ואינה אכילה, כדאמרינן ביומא (פ ב) האוכל אכילה גסה ביום הכפורים פטור. וקשה דהא אמרינן בניזיר (כג א) גבי אכילת הפסח, זה שאכלו אכילה גסה נאמר עליו ופושעים יכשלו בו, ופריך, רשע קרית ליה, נהי דלא עביד מצוה מן המובחר, פסח מיהא קא עביד. ואומר ר"ת דתרי גווני אכילה גסה איכא, האחת שנפשו קצה מלאכול, ועל אותה אכילה פטור ביוהכ"פ, ויש אכילה גסה שאינו מתאוה לאכול, אך יש טעם באכילתו. והא דפסח נאכל על השבע, היינו שמתאוה לאכול קצת. ע"כ. ולפ"ז הא דמאנס עצמו לאכול, היינו שאינו מתאוה לאכול, אבל יש לו טעם באכילתו, דשפיר חשיבה אכילה. וספקו של המוצל מאש הוא באכילה גסה שקץ במזונו... שוב ראיתי בשו"ת קול אליהו ח"א (חא"ח סי' מב) שהביא דברי הרב מוצל מאש הנ"ל, ותמה עליו מהסוגיא דפסחים הנ"ל, דמוכח דלמאן דלית ליה הואיל מיירי במאנס את עצמו ואוכל, דהו"א אכילה גסה, וחשיבא שפיר אכילה לענין אוכל נפש ביום טוב. ואין להקשות מהא דאמרינן ביומא (פ ב) שהאוכל אכילה גסה ביוהכ"פ פטור, שי"ל שלענין עונש לא חשיבא אכילה, משום דביתובי דעתא תלי רחמנא, אבל הנאה כל דהוא אית ליה... ע"כ. וקשה על חילוקו מיוהכ"פ, לאוכל נפש ביום טוב, שהרי מבואר ביבמות (א מ) שגם לענין מצות אכילה בקרבנות אכילה גסה לא שמה אכילה, דכתיב מצות "תאכל" במקום קדוש, וילפינן לה מהא דאמר ר"ל האוכל אכילה גסה ביוהכ"פ פטור. ע"ש. ואם איתא מה ראייה מהתם, נימא דהתם ה"ט משום דביתובי דעתא תליא מילתא, משא"כ במצות אכילה בקרבנות. אלא ודאי דכל היכא דבעינן אכילה, אכילה גסה לא שמה אכילה... וכשם שלענין איסור מאכלות דכתיב בהו אכילה, גם הנאה במשמע, ה"נ גבי אשר יאכל הכי הוי. וה"נ לגבי האוכל אכילה גסה, כי היכי דלשון אכילה דאיסורא, כל שהיא אכילה גסה לא שמה אכילה, ואינה אסורה מה"ת, ה"נ לגבי אוכל נפש ביום טוב, אכילה גסה לאו אכילה היא, ואסור לבשל על מנת לאכול אכילה גסה. ע"כ. מבואר דפשיטא ליה דהרב מוצל מאש הנ"ל מיירי באכילה גסה ממש, והיינו קץ במזונו, שאז פטור לגבי איסורין, וכמ"ש התוס' (פסחים קז ב), וילפינן מהכא לגבי אוכל נפש ביום טוב, וכדאמרינן בעלמא (יומא פ:; ורש"י ברכות לה סע"ב) כי יאכל קדש פרט למזיק.

ובהיותי בזה נסתפקתי אם מותר לשחוט או לבשל לכתחלה פחות מכזית, כגון לצורך קטן וכיו"ב, או דילמא כיון דכתיב אשר

"יאכל" לכל נפש, בעינן שיעור אכילה דהיינו כזית. וכדאמר רב (בחולין קב א) אבר מן החי צריך כזית, מ"ט אכילה כתיבה ביה... ומשמע דבעינן כזית דוקא, "ל דשאני התם שאין כוונתו לשחוט אלא משום הפסד ממונו, ואם שוחט כדי לאכול משהו בעלמא הוי הערמה גלויה. ולכאורה "ל דתליא באשלי רברבי, כי הנה הרמב"ם (פ"א מהל' חמץ ה"ז) כתב, האוכל מן החמץ בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה, שנאמר ולא יאכל חמץ. והמשנה למלך שם הביא מ"ש הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג, שסתם אכילה שבתורה כל שהוא במשמע, ואף על פי שאינו חייב כרת או קרבן אלא בכזית, התם ה"ט משום דאיתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעות הכתוב, אבל לאיסורא כדקא קאי... לפ"ז "ל

דלדעת הרא"ם שסתם אכילה היא בכל שהוא, ורק לענין עונשים יש הלכה למשה מסיני דהוי בכזית, נראה שזהו רק לגבי איסורים או לגבי מצוה, אבל אכילת הרשות כדקאי קאי שהיא בכל שהוא, משא"כ לדעת המ"מ שסתם אכילה בכל מקום בכזית, אף כאן אסור לבשל פחות מכזית, דבעינן אשר "יאכל" לכל נפש. ועינא דשפיר חזי בשו"ת הרשב"א (סי' תלט) שכתב, ומה שאין לוקים על חצי שיעור, משום שנא' לא תאכלו כל נבלה, כל חלב וכל דם לא תאכלו, ואין אכילה פחות מכזית, ומ"מ כיון דכתיב בהו "כל", קמ"ל קרא דאפי' ליכא שיעורא דאכילה אסור, ואחר שריבה הכתוב ומיעט, מאי רבי, רבי לאיסורא, ומאי מיעט, מיעט מלקות, ויש לנו כיר"ב בטעמו ולא ממשו. ע"כ. ולפ"ז י"ל דהכא דכתיב אשר יאכל, ולא כתיב כל, הוי בכזית. וצ"ע. אמנם ראיתי להגאון מהרל"ח בתשובה (סי' יז), שהסביר כוונת הרמב"ם (פ"א מהל' חמץ ה"ז) במ"ש שהאוכל חמץ בפסח כל שהוא אסור מן התורה שנא' ולא יאכל חמץ, שאע"פ שסתם אכילה בכזית זהו רק כשנאמר לא תאכלו ולא תאכל (התיי בחולם), דקאי על האדם האוכל, אבל כשנאמר לא יאכל חמץ (בצירי) דקאי על הנאכל הוי בכל שהוא, ומכאן למדנו שחצי שיעור בחמץ אסור מן התורה.... ולפ"ז אף כאן שנאמר אשר יאכל לכל נפש, יאכל (בצירי), אפילו כל שהוא במשמע. ולכן מותר לבשל אפי' חצי שיעור. ושוב אחר זמן מצאתי בשו"ת בית שערים (חאו"ח סוף סי' רנד) שכתב להתיר לבשל חצי כזית ביום טוב, וכעין מ"ש הרמב"ם פ"א מה' חמץ שלשון יאכל בצירי משמע כל שהוא, וה"נ הכא דכתיב אשר יאכל לכל נפש, יאכל בצירי, גם לצורך כל שהוא מותר.

אונס ושוגג

9. תוספות מסכת ביצה דף כה עמוד ב

וי"ל דודאי ליכא איסור דמשנשחטה היא עומדת בחזקת היתר מיהו אם נמצאת טריפה לאחר שאכל הוא נענש כשוגג ולא כאונס שלא היה לו למהר כל כך.

10. שו"ת פנים מאירות חלק ב סימן מא

נשאלתי אחד שאכל עוף ואח"כ מצא בו אחד מ"ח טריפות אם צריך כפרה על מה שאכל או לא ולכאורה ה' נראה להביא ראייה מדאמרין בנזיר דף כ"ג ע"א ולא ידע ואשם ונשא עונו ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר כגון חתיכה ספק של שומן ספק של חלב אמר קרא ונשא את עונו כו' מ"מ נראה דווקא התם שנולד הספק קודם שאכל אבל אם לא נולד הספק עד אחר שאכל הוי אונס ואונס רחמנא פטרי' וראיה דאמרין בביצה דף כ"ה אמר רמי בר אבא הפשט וניתוח בעולה וה"ה לקצבים מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט וניתוח וכתבו התו' בד"ה אורח ארעא דוודאי ליכא איסור דמשנשחט' עומדת בחזקת היתר מיהו אם נמצאת טריפה לאחר שיאכל הוא נענש כשוגג ולא כאנוסים שלא ה' לו למהר כל כך ש"מ דלאחר הפשט וניתוח הוי כאונס כיון דאין צריך לבדוק אחר שמונה עשר טריפות ואונס אין צריך כפרה דומיא דאם שימשה שלא בשעת וסתה ומצאה אחר תשמיש דם אפילו על עד שלו דמקרי אונס ואינם צריכים כפרה לא הוא ולא היא כמבואר בס"ס קפ"ה ה"נ כיון דהוי אונס לא צריך כפרה וק"ל:

11. דף על הדף ביצה דף כה עמוד ב

ומבואר מהתוס' להדיא דס"ל דיש עונש על שגגת לאו, וכן הוכיח מהתוס' בחלקת יואב (ח"א אר"ח סי' ז' ד"ה הן וכו') ע"ש. ויש להעיר בזה דלכאורה הוא מחלוקת ברורה ומפורשת בין הרב המגיד והכס"מ, דהרמב"ם (פ"א דאסורי ביאה הלכה י"ב) כתב: הבא על ערוה מן העריות כמתעסק אעפ"י שאין כוונתו לכך חייב, וכן בחייבי לאוין ושניות עכ"ל. וכתב הראב"ד: כמתעסק. א"א חייבי לאוין לא ידעתי למה קרבן אין כאן ע"כ, והה"מ אחר שהביא מקור לדברי הרמב"ם מהגמ' דהמתעסק בחלבים ועריות חייב, כתב: ופשוט דכל זה לענין קרבן, דמיתה ומלקות לא שייך רק במזיד ובהתראה, ומ"ש בספרי רבינו ובחייבי לאוין ושניות ט"ס, שהרי חייבי לאוין שוגגין פטורים הם מכלום, וא"א ליישב זה בשום פנים, וכ"כ בהשגות, ע"כ. ובכס"מ כתב: ולי נראה ליישב דה"ק, וכן בחייבי לאוין עבר על לאו, כדון מי שלא התרו בו, שאעפ"י שאינו לוקה ה"ה חייב לשמים, וכן בשניות עכ"ל. משמע דמפרש בכוונת הרמב"ם דכמו מתעסק בחלבים ועריות חייב חטאת שכן נהנה, כן חייב כפרה מתעסק בלאוין ושניות דעריות, אבל במתעסק בשאר איסורים דלא אמרינן בהן שכן נהנה פטור מכפרה, אף שבשגגת לאו צריך כפרה. ודעת הה"מ דא"צ כפרה כלל בחייבי לאוין שוגגין, ודבר זה במחלוקת שנוי, ברמב"ן עה"ת (ויקרא א' ד') ס"ל דא"צ כפרה כלל, וכ"כ בחדושי הר"ן סנהדרין (פ"ד ע"ב ד"ה ורב). ושיטת התוס' ביצה (כ"ה ע"ב) ה"נ דצריך כפרה ע"ש. ומפורש דפליגי בענין זה ה"ה והכס"מ ודו"ק.

עזות

12. רש"י מסכת ביצה דף כה עמוד ב

שהן עזים - ונתנה להם תורה שיעסקו בה, והיא מתשת כחם ומכנעת לבם.

13. מהר"צ חיות

הם עזים וראויים לקבלת התורה כי בכל הגזרות אשר עברו על ראשן לא עזבו חבל נחלת וגורלם מסיני

14. דף על הדף ביצה דף כה עמוד ב - ר' שלמה גאנצפריד ז"ל בספרו אפרין עה"ת (עה"פ ויחן שם ישראל נגד ההר):

י"ל עפ"י הא דאית' בגמ' (ביצה דף כה ע"ב) שלשה עזין הם וכו' ישראל באומות ואלמלא תורה וכו'. הרי כי התורה מכנעת את הישראלי ומשברת עזותו. ומובן כי ע"י זה יש שלום ביניהם. כי אם היו עומדים בעזותן היה כל אחד בדעתו גדול מחברו והיו מתרבין המחלוקות ח"ו. ואך התורה מכנעת גאון לבבם. וראיתי בס' שבט מישראל (פ' כ"ט) כתב לפרש הפסוק לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי. כי ידוע אשר תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות, הרי כי העניות היא תרופה להתיש העזות. וגם התורה היא תרופה לזה כמ"ש בגמ' הנ"ל. וז"ש לולי תורתך שעשועי אז הייתי נצרך ח"ו לעניות, משא"כ עתה שהתורה היא שעשועי עכדפח"ח:

ואנכי אמרתי ש"ל בזה בפסוק ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. כי הנה מדה טובה בתולדת האדם מתת אלקים היא כמ"ש קהלת. אבל מדה מגונה היא גריעותא לו. וישראל קודם מתן תורה שהיה בהם מדת עזות נחשב להם לגריעותא. אבל כשנתנה להם התורה אדרבה הם צריכין למדה זו כמ"ש יהודה בן תימא הוי עז כנמר וכו' כמ"ש הטור וכו' ריש אר"ח ע"ש (ועמ"ש בפ"י לפרקי אבות במשנה זו) וז"ש בפסוק זה המדבר במתן תורה. ה' עוז לעמו יתן. כלומר מעתה מדת העזות אשר לישראל יתהפך להם למדה טובה ויחשב להם למתנה מאת ה' שצריכין למדה זו לקיום התורה. ולא יגרום להם מדה זו פירוד ומחלוקה ח"ו, אדרבה ישתמשו במדה זו לקיום התורה וה' יברך את עמו בשלום.

והנה מצאנו במעשה דריש לקיש ור' יוחנן (ב"מ דף פ"ד) כשקיבל ר"ל עליו עול תורה בעי למיהדר לאתויי מאני ולא מצי הדר. פירש"י דמשקבל עליו עול תורה תשש כחו. והר"ע ספורנו כתב ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני. נסיעתם מרפידים היתה בכונת בואם אל מדבר סיני אשר שם הר האלקים כי ידעו ששם יעבדוהו כאמרו תעבדון את האלקים על ההר הזה עכ"ל. וז"ש ויחן שם ישראל נגד ההר. כלומר מיד כאשר היו נגד ההר אשר ידעו כי שם יקבלו את התורה מיד נכנע לבבם ונשבר גאונם. ובא להם מדת האהבה והשלום ויחן כאיש אחד בלב אחד.

15. מהר"ל נתיב הבושה 1 - עזות היא הפך הבושה, אחת ממימדות שמגדירה את בני ישראל? הוא מסביר שיש שני סוגים של בושה.

א - מי שסתם מתבייש ולא עושה כלום. ב - מי שמתבייש ממי שגדול ממנו ונכנע לו.